

A primások királya

(Boross Lajossal Molnár István Gábor beszélget)

Boross Lajos otthonának roppant ablakain a Deák Ferenc tér fényei szűrődnek be. A klasszikus asztalokon, komódokon porcelánok, díszek, ajándékok sorakoznak. Nem mindennapi polgári életet idéznek a jelenben. Mollí néni mindent rendben tart, habos kávéval kínálja barátomat, Rigó Györgyöt és engem. A vitrinben egymás mellett az oklevelek, kitüntetések, ott a 2006-ban átadott Kossuth-díj is. A falakat a primásról készült olajfestmények, fényképek díszítik. Fő helyen az Állami Népi Együttes Zenekarának fekete-fehér fotográfiája közepén a fiatal primással. „Életem egy fontos, felelősségteljes időszaka volt. A képen szereplők közül, ma ketten élnek” – meséli. Hosszú pályájának eleje viszont a háború előtti időkre nyúlik vissza. A muzsikuskok közt szokás egekig dicsérni a jókat, de Boross életútja megkérdőjelezhetetlen sikertörténet. Egy élő legenda. A primások királya hetven éve muzsikál.

– *Hol is a történet eleje?*

– 1925. január hetedikén születtem, itt, Budapesten. Gyermekkoromat, egy rövid hollandiai megszakítással, Pestszentlőrincen töltöttem. Kezdetben édesapám, Boross Géza tanított. Máig meghatározó személyisége életemnek. Ő 1894-ben született. Magyar kortársa volt. Magyar Imre megreformálta a cigányzenét. Személye jelentős hatással bír az őt követő generációk számára. Attól függetlenül, hogy újítások, változások, különböző jó és nem annyira kedvező hatások mind a mai napig vannak. Tizenhárom évesen velem is foglalkozott, mindössze egy alkalommal, mutatott egyetlen dolgot. Talán fél óra volt az egész, eszmei értéknek tartom. Rácz Laci a másik jelentős zenésze e kornak. Vele többször találkoztam. Apám muzsikált Rácz Lacival. Ő mondta nekem, hogy ilyen még egyszer nem fog születni. Ha visszahallgatok régi felvételeket, egyre jobban érzem, hogy igaza volt. Ebben a korban detektoros rádiókat hallgattak az emberek. A jobb cigányzenekarok folyamatosan kaptak lehetőséget a rádióban való szereplés-

re. Abban az időben hét kiemelkedő primás működött. Zseniális volt mind-egyik. Egyedi és tiszta. Ami nagy szó, mai füllel mindenféleképp! A felső tízezernek megvoltak a maga primásai, például Berkes Béla, Pertis Jenő és Bura Sándor a dzsentriket mulattatták. Csodálatos kávéházak működtek. Kategória nélkül tudta mindenki a helyét, attól függetlenül, hogy sokkal nagyobb volt a muzsikustársadalom. És az is természetes, hogy a nagyobb mértékből több a jó muzsikus. Ebben az időben a Pátria Kávéházban, az Öreg Rajkó zenekarban játszottam. Hát, aki nem hatéves, az már öreg. Rajkónak legalábbis. 1942-ben pedig felkértek az első filmszerepre,¹ ahol Sárdy Jánost kísérhettem. Más világ volt.

– *Az ön generációja következett?*

– Hellyel-közzel igen, a háború utáni generáció. Járóka Sándorral közösen kezdtük a Rádió második népi zenekarát összeszervezni. Vele nem lehetett rosszban lenni. Emberileg sem, zeneileg sem. Én barátságot

¹ *Éjjeli zene* című magyar film, 83 perc, rendező: Bán Frigyes (1943)

próbáltam tartani mindenkivel. Lakatos Sándor kicsit zárkózottabb, magának való ember volt, de zeneileg tökéletes. Még ide sorolom Kozák Gábort is. Bocsnát azoktól, akiket nem említettem. Egy rövid időt leszámítva a vendéglátóban dolgoztam le az életemet. Az emberek színházba jártak, és az esti vacsoráknak saját kultúrája volt. Csak Budán legalább harminc, a Körúton pedig egymást érve működtek a cigányzenekarok. Ki-ki a maga módja szerint tudott valahol, valakiknek muzsikálni.

A másik emlékezetes film, ha jól emlékszem, a hetvenes évek elején forgatott *Az ember zenéje*. A francia televízióval Yehudi Menuhin hegedűművész készítette, aki engem is megkeresett. Játszottunk benne együtt egy számot. Végtelenül közvetlen, barátságos embernek ismertem meg.

– *1986. január 6-án az Átriumban megrendezett cigánybál alkalmával választották a prímások királyának. Egy nappal a születésnapja előtt. Miután megkoronázták, mindenki azt várta, hogy csárdásokat fog játszani, ön pedig a Fa leszok, ha fának vagy virága című Petőfi-nótát játszotta. A közönség soraiban ott ült Kocsis Albert hegedűművész is, aki megkönnyezte a nótát. Miért ezt a számot választotta?*

– A pillanatnyi érzelmeimtől függ az, hogy mit adok elő. Én hatódtam meg a legjobban. Nagyon jólesett, hogy a muzsikások engem választottak. Ha jól emlékszem, kilencvenkilenc százalékban rám szavaztak. A bált egyébként az ifjabbik Vörös Kálmán rendezte.

– *A mai fiatalok?*

– Az én korosztályomból, egy-két kivételtől eltekintve, mindenki cigánymuzsikus volt. Ma a zenészdinasztiák gyermekei már művészi vagy

a dzsesszpályára készülnek. Horváth Béla kint tanul Zukermann-nál Amerikában. Hál' Istennek, sok jó és tehetséges fiatal van, de a cigányzene sincs kiválóságok hiányában. Sárközi Lajost vagy Lakatos Mikit említeném, mindkettő remek muzsikus, de azt mondom, több van bennük, ki fognak forni. Puka Karcsi pedig egy zseni abban, amit csinál. Minden kornak megvoltak és megvannak a kiválóságai, rájuk nagy felelősség is hárul. Tudomásul kell venni, hogy ezt a műfajt otthon, a szobában elsajátítani nem lehetséges. Ehhez kell az éttermi közeg. Egymástól lehet sokat tanulni. Együtt szóljon a banda, és sorolhatnám. Az akadémiai, klasszikus zenéhez egész máshogy kell hozzáállni. A régi nagy prímások egyike sem rendelkezett magas iskolával, de egymástól, az idősebbektől össze tudták gyúrni a saját stílusukat. Képesek voltak fejlesztésekbe is belemenni. Egyéniséggé tudtak válni.

– *Milyen jövőt lát a műfajnak?*

– Nézd, az én meglátásom az, hogy az ízlések, a stílusok folyamatosan változnak. A mi hagyományos muzsikánk egy olyan tradicionális zene, amely idáig fennmaradt. Voltak hullámvölgyek, ez nem egy új keletű dolog. Ha lehet így mondani, most is abban vagyunk. Sokan azt hiszik, hogy a nyolcvanas években kezdődött el ez a lejtmenet. Tévednek. Nincsenek róla információik, hogy ez egy hosszú és lassú folyamat. Tulajdonképpen az ötvenes évektől már folyamatosan csökken a muzsikások mozgástere hazánkban. Nincs pénz! Ehhez pénz kell, olyan életszínvonal, hogy a családoknak ne legyen gond egy zenés vacsora. Addig minden intézkedés erőltetett. Persze ennél bonyolultabb a kérdés, mert a magyar nép kulturális értékei között ott van a

muzsikus cigányság átörökített tudása is. Összetett a probléma.

– *Az ötvenes években kik akarták elválni a cigányzenét?*

– A magyar zenészek között voltak olyanok, akik azt mondták, hogy nem ez a népi muzsika. A merészebbek egyenesen kijelentették: nem kell! Egy tárgyalás alkalmával hallottam ezeket az érveket.

– *Mégis engedték?*

– Igen. Akkor igen.

– *Miért?*

– Kodály Zoltán volt a legbefolyásosabb a vitában. Azt mondta, hogy szükség van rá, de ez egy átmenet. Meggyőződésből mondta-e, vagy csak

olyan megoldást keresett, amire nem tudnak a többiek mit lépni – nem tudom. A mai helyzetre visszatérve, a 100 tagú Cigányzenekar 23. születésnapján volt szerencsém meghallgatni a fiatalokat, akkor azt mondtam magamban és úgy is éreztem, hogy nem lehet vége. De amiket mindenfelől hallani, az nem ad sok esélyt a bizakodásnak. Csak azt tudom mondani, mint amit a politikában szoktak: nem tudom, mi lesz. Ebben az évben befejeztem az aktív muzsikát. Hiába a szívem még csak-csak, de a lábam nem bírja. Nagyon nehezen közlekedek. Nincs olyan hosszú nóta, amelynek egyszer ne lenne vége...

Boross Lajos kitüntetései: A Népköztársaság Aranyérme (1951); Berlin, VIT-díj első helyezés (1951); A Népművészet Mestere (1952); Bukarest, VIT-díj első helyezés (1953); Munka Érdemrend arany fokozat (1954); A prímások királyává választották (1986); A Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztje (1995); Kossuth-díj (2006).

BOROSS LAJOS PRÍMÁS ÉS YEHUDI MENUHIN HEGEDŰMŰVÉSZ, BP., 1974